

Καλές πρακτικές της Ισλανδίας στην προώθηση της ευημερίας των παιδιών κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2008).

Guðbjörg Andrea Jónsdóttir, Social Science Research Institute, University of Iceland

I. Η οικονομική κατάρρευση και οι επιπτώσεις για το λαό της Ισλανδίας.

Στις 6 Οκτωβρίου 2008, κατέστη σαφές ότι η Ισλανδία είχε πληγεί από μια καταστροφή.

Η ατμόσφαιρα στην Ισλανδία ήταν πολύ περίεργη, γεμάτη από φόβο και αβεβαιότητα κατά τη διάρκεια αυτών των παράξενων ημερών του φθινοπώρου του 2008. Οι άνθρωποι ανησυχούσαν για το αν θα έχουν δουλειά ή όχι την επόμενη μέρα, αν θα υπάρξει φαγητό στα καταστήματα την επόμενη εβδομάδα, αν οι πιστωτικές κάρτες θα σταματήσουν να λειτουργούν, αν η Ισλανδία θα διατηρήσει την κυριαρχία της και ούτω καθεξής. Όλοι είχαν επηρεαστεί. Κάθε ένας έπρεπε να επαναξιολογήσει τη δική του κοσμοθεωρία και όπως έγραψε η Alda Sigmundsdóttir¹ στο βιβλίο της *Living inside the meltdown (Ζώντας στο εσωτερικό της κατάρρευσης)*: "Πιστεύαμε ότι η κοινωνία μας ήταν σχεδόν απαλλαγμένη από τη διαφθορά και ότι ένας άγραφος κώδικας δεοντολογίας είχε συμφωνηθεί να τιμάται από τους περισσότερους ανθρώπους. Ωστόσο, εντελώς ξαφνικά το πέπλο απομακρύνθηκε και είδαμε μια κοινωνία γεμάτη διαφθορά, ευνοιοκρατία και εγκληματικότητα - ιδιότητες τις οποίες οι περισσότεροι από εμάς τις είχαμε συσχετίσει με δημοκρατίες γνωστές για την παραγωγή μπανάνας» (σελ . 9).

Την κατάρρευση των τραπεζών τον Οκτώβριο ακολούθησε μια σειρά πτωχεύσεων και απολύσεων, απότομη ύφεση και απώλεια εργασιών. Μέσα σε λίγες εβδομάδες η χώρα γνώρισε μια άνευ προηγουμένου αύξηση της ανεργίας, κατάρρευση του εθνικού νομίσματος, περικοπές μισθών για τους περισσότερους εργαζόμενους παραπάνω από το μέσο όριο, δραστική μείωση της αγοραστικής δύναμης και μια μεγάλη αύξηση του χρέους.

Οι διαμαρτυρίες και οι ταραχές έγιναν μέρος της καθημερινής ζωής – και η «επανάσταση της κατσαρόλας» επέμειναν στην παραίτηση της κυβέρνησης. Η κυβέρνηση παραιτήθηκε στις 26 Ιανουαρίου 2009. Μια νέα κυβέρνηση συνασπισμού, που περιλάμβανε την Κοινωνική Δημοκρατική Συμμαχία και το Αριστερό - Πράσινο Κίνημα, ανέλαβε την εξουσία.

II. Η αντίδραση των αρχών

Το σχέδιο «Welfare Watch» (Παρατηρητήριο Κοινωνικής Πρόνοιας) εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο πρόγραμμα εργασίας της νέας κυβέρνησης ως απάντηση στη νέα κατάσταση. Τον Φεβρουάριο του 2009 το «Welfare Watch» δημιουργήθηκε με σκοπό να παρακολουθεί τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης στα άτομα και τις οικογένειες. Μια οργανωτική επιτροπή αποτελούμενη από εκπροσώπους υπουργείων, τα ενδιαφερόμενα μέρη, το Reykjavík City Council (Reykjavík Δημοτικό Συμβούλιο), το Association of Icelandic Local Authorities (Ένωση των Ισλανδικών Τοπικών Αυτοδιοικήσεων) και τον τρίτο τομέα (NGOs – μη κυβερνητικές οργανώσεις).

Οι κύριοι στόχοι του σχεδίου ήταν:

¹ Alda Sigmundsdóttir (2010). *Living Inside The Meltdown* (e-book). Reykjavík: Enska textasmiðjan.

- Συλλογή πληροφοριών σχετικά με ό, τι είχε ήδη τεθεί σε δράση - και αν είχε βοηθήσει.
- Συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης
- Δημιουργία συστάσεων προς το Υπουργείο Πρόνοιας και τις κεντρικές και τοπικές κυβερνήσεις.

Η διευθύνουσα επιτροπή συγκρότησε ομάδες προκειμένου να ασχοληθούν με τα διάφορα ζητήματα που θεωρούνταν απαραίτητα διευθετηθούν. Κάθε ομάδα εργασίας είχε επικεφαλής έναν πρόεδρο από την οργανωτική επιτροπή Πρόνοιας. Αυτοί οι πρόεδροι είχαν καθήκον τους, να καλούν ανθρώπους με ειδικές γνώσεις σε συγκεκριμένους τομείς που εξετάζονταν σε κάθε ομάδα. Κάθε ομάδα εργασίας είχε ως αποστολή την αξιολόγηση των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης και να προτείνει λύσεις/βελτιώσεις για τη χρήση της συντονιστικής επιτροπής στις ενδιάμεσες εκθέσεις της προς την κυβέρνηση. Μια ομάδα εργασίας ήταν υπεύθυνη για τα παιδιά και τις οικογένειές τους και είχε ρόλο να παρακολουθεί τις επιπτώσεις της οικονομικής κατάρρευσης σ' αυτούς. Αυτό σημαίνει παρακολούθηση των συνθηκών στα νηπιαγωγεία και στα δημοτικά σχολεία, στο σύστημα κοινωνικής και υγειονομικής περίθαλψης και στο σύστημα πρόνοιας για την παιδική ηλικία.

Η εστίαση στρεφόταν στην εξέταση του κατά πόσο οι υπηρεσίες επιδεινώθηκαν λόγω περικοπών ή εξοικονόμησης πόρων και κατά πόσον οι αυξήσεις σε διάφορες δαπάνες για τα παιδιά οδήγησαν σε αλλαγές που σχετίζονταν με τη συμμετοχή τους σε αθλητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, καθώς και το εάν παρέχονταν γεύμα στο σχολείο. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε σε παιδιά που ήταν σε δύσκολες συνθήκες πριν από την ύφεση, όπως αυτές που χρησιμοποιούσαν τις υπηρεσίες του Τμήματος Ψυχιατρικής Παίδων στο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Landspítali (Children's Psychiatric Department) και τις υπηρεσίες πρόνοιας των παιδιών.

Από το 2009-2013 η διευθύνουσα ομάδα έκανε μια σειρά συστάσεων σχετικά με τα παιδιά και τις οικογένειες, όπως:

Το 2009:

- Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις περιπτώσεις των οικογενειών με μικρά παιδιά.
- Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις περιθωριακές ομάδες της κοινωνίας, όπως οι χρόνια πάσχοντες, οι μετανάστες και τα άτομα με αναπηρία.
- για τα παιδιά και τις οικογένειες με μικρά παιδιά, θα πρέπει να διασφαλίζεται η πρόσβαση σε επαγγελματίες, με έμφαση στην οικογενειακή συμβουλευτική από υπηρεσίες υγείας και κοινωνικές υπηρεσίες .
- μέτρα πρέπει να ληφθούν ώστε τα παιδιά να λαμβάνουν γεύμα σε όλα τα σχολεία στην Ισλανδία.

Για την περίοδο 2011-2013 :

- Η κυβέρνηση θα έπρεπε να αυξήσει τη στήριξη και να λάβει συγκεκριμένη δράση για τη βελτίωση της ευημερίας και της οικονομικής κατάστασης των οικογενειών με χαμηλό εισόδημα, ιδιαίτερα για τις μονογονεϊκές οικογένειες και τα παιδιά τους.
- Ειδικές επιδοτήσεις θα έπρεπε να διατεθούν σε κέντρα υγείας και κέντρα ψυχιατρικής υγιεινής, ώστε να εξασφαλιστεί η ψυχική υγεία των παιδιών.
- Τα επιδόματα μητρότητας / πατρότητας δεν θα έπρεπε να μειωθούν περισσότερο από όσο ήταν στην παρούσα φάση. Οι πληρωμές θα πρέπει να αυξηθούν στο επίπεδο που βρίσκονταν παλαιότερα, έτσι ώστε και οι δύο γονείς να μπορέσουν να ασκήσουν τα δικαιώματά τους και τα παιδιά να απολαμβάνουν τη συντροφιά και των δύο γονέων κατά το πρώιμο στάδιο της ζωής τους.

Η πρόταση της Πρόνοιας να διασφαλίσει για όλα τα παιδιά γεύμα στα ισλανδικά σχολεία πραγματοποιήθηκε από το σχέδιο δράσης της κυβέρνησης το 2009. Το «Welfare Watch», σε συνεργασία με την Ένωση των Ισλανδικών Τοπικών Αυτοδιοικήσεων), εξέδωσε ένα αίτημα για το σκοπό αυτό σε όλους τους δήμους και τα σχολικά συμβούλια στις 16 Σεπτεμβρίου 2009 (κοινοβουλευτικό έγγραφο 714, 2009-10). Το αίτημα αυτό ξαναστέλνονταν στους δήμους κάθε φθινόπωρο. Το έργο αυτό φαίνεται να είχε επιτυχία, καθώς δύο χρόνια μετά, οι δήμοι και τα σχολικά συμβούλια έλαβαν την πρώτη απάντηση, η διευθύνουσα επιτροπή διαβεβαίωνε ότι τα σχολικά γεύματα για όλα τα παιδιά είχαν γίνει πραγματικότητα και ότι σε πολλές περιοχές θα προσφέρονταν επίσης χυλός δημητριακών (porridge) για πρωινό.

Ωστόσο, δεν ήταν όλες οι προτάσεις της συντονιστικής ομάδας θετικές. Το «Welfare Watch» εξέδωσε μια προειδοποίηση σχετικά με το σχέδιο της κυβέρνησης στα τέλη του 2009 να αναβάλει εν μέρει τις πληρωμές που σχετίζονταν με τα επιδόματα γονικής παροχής και την άδεια μητρότητας. Μετά την οικονομική κατάρρευση, το ανώτατο όριο πληρωμών για την άδεια μητρότητας μειώθηκε τρεις φορές σύμφωνα με τις τροποποιήσεις του νόμου αριθ. 95/2000 για την άδεια μητρότητας / πατρότητας και γονικής άδειας.

III. Επιπτώσεις στα σχολεία και στους μαθητές

Υπήρξε μια γενική συμφωνία σε εθνικό και τοπικό επίπεδο για την προστασία των σχολείων όσο το δυνατόν περισσότερο. Ωστόσο, έπρεπε να αντιμετωπίσουν σοβαρές περικοπές του προϋπολογισμού και των άλλων δημόσιων υπηρεσιών. Το Υπουργείο Παιδείας και οι τοπικές σχολικές αρχές ανέθεσαν στα σχολεία να κάνουν περικοπές κατά τέτοιο τρόπο ώστε η επίδραση στους μαθητές να ήταν ελάχιστη (οι δαπάνες θα έπρεπε να μειωθούν βάζοντας θερμοστάτες, αναβάλλοντας έργα συντήρησης και κατασκευής, απολύοντας διοικητικό προσωπικό και καταργώντας τα μη απαραίτητα ταξίδια. Τα σχολεία δεν επιτρεπόταν να μειώσουν τον αριθμό των σχολικών ημερών ή των διδακτικών ωρών.

Μια πρόσφατη μελέτη (Larusdottir, S.H. et. al. 2015²) υποστηρίζει ότι βασικές λειτουργίες των Ισλανδικών σχολείων, η διδασκαλία και η μάθηση, προστατεύτηκαν σε μεγάλο βαθμό, όπως συμφώνησαν και οι σχολικές αρχές (school authorities). Η μείωση των δαπανών, ωστόσο, δεν προκάλεσε στην ουσία κρίση στο σχολείο, με την έννοια, να απειλήθηκαν οι βασικές αξίες. Ωστόσο, είναι σαφές ότι τα νηπιαγωγεία και τα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επλήγησαν περισσότερο από τις περικοπές από το επίπεδο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Ακόμα κι αν τα σχολεία ήταν σε θέση να προστατεύσουν τις βασικές δραστηριότητες του σχολείου, οι οικονομικές περικοπές είχαν σοβαρές συνέπειες. Διάφορες περικοπές έγιναν σε όλα τα επίπεδα του σχολείου: διοικητικές θέσεις, ιδιαίτερα στα μεσαία επίπεδα, διευθυντές υπηρέτησαν ως αναπληρωτές, ο αριθμός των μαθητών στις τάξεις μεγάλωσε, οι υπερωρίες δεν πληρώνονταν, οι εξωσχολικές δραστηριότητες και οι εξειδικευμένες εργασίες, όπως η παροχή συμβουλών, καθώς και η συντήρηση του εξοπλισμού και των κτιρίων είχαν όλα καταργηθεί. Τέλος, στο επίπεδο της προσχολικής, πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τα σχολεία συγχωνεύτηκαν. Οι ερωτώμενοι σε αυτά τα σχολεία συμφώνησαν ότι οι συγχωνεύσεις πρόσθεσαν μια επιπλέον πρόκληση, ενώ προσπαθούσαν να συμφιλιωθούν με τη μειωμένη χρηματοδότηση. Ευρήματα, εξάλλου, δείχνουν, ότι ενώ όλα τα μέλη του σχολείου είχαν επηρεαστεί από την κακή οικονομία, οι διευθυντές των σχολείων σε όλες τις σχολικές βαθμίδες επωμίζονταν τα μεγαλύτερα βάρη.

²<http://netla.hi.is/greinar/2015/ryn/004.pdf>

IV. Παρακολουθώντας το κράτος πρόνοιας και ευημερίας των παιδιών

Μία από τις προτάσεις του «Welfare Watch» που εγκρίθηκε ήταν η συλλογή στοιχείων για διάφορους κοινωνικούς δείκτες, που θα βοηθούσαν στον εντοπισμό των ευάλωτων ομάδων και στον εντοπισμό ή την παρακολούθηση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης. Το ισλανδικό σχέδιο «Κοινωνικοί Δείκτες» δημοσιεύει μια ολοκληρωμένη έκθεση κάθε χρόνο, εκτός από τέσσερις μικρότερες, πιο εστιάζοντας σε συγκεκριμένα θέματα. Η ετήσια έκθεση περιλαμβάνει πέντε βασικά κεφάλαια :

1) Δημογραφία

Παρέχει μια ευρεία επισκόπηση των κύριων δημογραφικών τάσεων, όπως το μέγεθος του πληθυσμού, τη γεννητικότητα, τη γονιμότητα και τη μετανάστευση .

2) Ισότητα

Δείκτες της οικονομικής ευημερίας και της διανομής πόρων. Αυτοί περιλαμβάνουν τα εισοδήματα των νοικοκυριών, που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας, χαμηλές τιμές και όρια, ιδιοκτησιακό καθεστώς, οικιακά χρέη, οικονομική πίεση και τις αντιλήψεις των παιδιών για την οικονομική κατάσταση των οικογενειών τους.

3) Βιωσιμότητα

Δείκτες για την κοινωνική ένταξη μέσω της μέτρησης της συμμετοχής ή μη του πληθυσμού π.χ. στην εκπαίδευση, την αγορά εργασίας και την κοινωνική πρόνοια.

4) Υγεία

Ένα ευρύ φάσμα δεικτών σε θέματα υγείας, τόσο στο επίπεδο του συστήματος υγείας όσο και στο επίπεδο του πληθυσμού. Αυτά περιλαμβάνουν διάφορα μέτρα για την υγεία, τη χρήση των συνταγογραφούμενων φαρμάκων, την υγεία των παιδιών, τα ναρκωτικά και την κατάχρηση αλκοόλ , καθώς και τις δημόσιες δαπάνες για την υγεία.

5) Κοινωνική συνοχή

Υποκειμενικοί δείκτες σχετικά με το τι θα μπορούσε να ονομαστεί «το θεμέλιο της κοινωνίας» . Αυτά τα μέτρα περιλαμβάνουν έρευνα εμπιστοσύνης προς διάφορους θεσμούς, υποκειμενική ευημερία, μια σειρά δεικτών για την οικογενειακή συνοχή και την ευημερία των παιδιών, τα ποσοστά της εγκληματικότητας και του φόβου για την εγκληματικότητα.

Ένα σκανδιναβικό σχέδιο για την ανάπτυξη ενός συστήματος της σκανδιναβικής πρόνοιας που μπορεί να είναι χρήσιμο για τη χάραξη πολιτικής στις σκανδιναβικές χώρες έχει ξεκινήσει βάσει της ισλανδικής εμπειρίας στο «Welfare Watch». Στόχος του προγράμματος είναι να αναπτυχθεί ένα εύκολα προσβάσιμο σύστημα δεικτών με περιορισμένο αριθμό δεικτών που με έγκαιρο τρόπο μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως δείκτες έγκαιρης προειδοποίησης για τις επιπτώσεις της κρίσης. Επιπλέον, θα επιτρέψει αναλύσεις εθνικών πολιτικών/αρχών και εάν και πώς οι πολιτικές είχαν επιτυχία στην άμβλυνση των κοινωνικών συνεπειών της κρίσης. Τελευταίο εξίσου σημαντικό είναι ότι το σύστημα των δεικτών καλής μεταχείρισης/ πρόνοιας των Βορείων Χωρών θα διευκολύνει επίσης στη γενικότερη παρακολούθηση των κοινωνικών τάσεων στις σκανδιναβικές χώρες³.

³<https://eng.velferdarraduneyti.is/nordicwelfarewatch/nordic-welfare-indicators/>